

independent work in the field of foreign language training and the role of motivational component in learning foreign languages. It has been proved that the study and implementation of content integration is a long and laborious process that requires developing appropriate innovative forms and methods of training and joint efforts of researchers and teachers of different disciplines. It is proved that an integrated model of professional foreign language is a means of learning and stimulus to activity that focuses students on full development and promotes the unification of teaching, educational and developmental functions of disciplines. The content of learning a foreign language is enriched with content of specific disciplines. It has been revealed that integrative factors can regulate the ratio of different types of knowledge and ensure compatibility, content, professional orientation of training material. It has been proved that consistency is the main feature of integrativeness of links of a foreign language with special disciplines.

Key words: integrative approach, integration, foreign languages, professional focus, special disciplines, higher educational institutions.

УДК 371.13:37.026:373.3

Пермінова Л. А.*

ПРИНЦИП НАОЧНОСТІ В ДИДАКТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті обґрунтовуються сучасні погляди на принцип наочності, окреслено особливості його реалізації у процесі дидактичної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Сучасний викладач вишу мусить використовувати такі форми наочності, які не лише доповнюють словесну інформацію, але й самі є носіями змістовної інформації. У статті порушено питання дидактичної значущості процесів мультимедіа-візуалізації, що виявляється насамперед у реалізації принципу наочності в навчанні студентів на якісно новому рівні. В умовах розвитку інформаційного суспільства широке використання засобів ІКТ призвело до зміни змісту принципу наочності, перетворення його в принцип візуалізації, який уявляється як процес розумового згортання змісту, що включає різні види інформації, в наочні образи.

Ключові слова: принцип наочності, форми наочності, мультимедіа-візуалізація, наочність у проектної діяльності.

Педагогічна освіта має бути спрямована на «підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння та впровадження наукоємних та інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці» [6, с. 3]. Водночас сучасна соціокультурна ситуація, інформатизація та глобалізація науки призводять до трансформації принципів класичної дидактики. Поряд з іншими класичними дидактичними канонами змісту принцип наочності зазнає нині значних змін. Дослідити природу і сутність цих змін можна, якщо простежити, як змінювався зміст принципу наочності в логіці типів наукової раціональності.

Проблемі використання принципу наочності приділяли значну увагу педагоги В. Болтянський, А. Брушлинський, Я. Коменський, А. Леонт'єв, Г. Песталоцці, Ж. Руссо, К. Ушинський, Л. Фрідман, І. Осмоловська та ін. У їхніх працях розглядалась роль і значення наочності в освіті, формуванні понять та продуктивній навчальній діяльності тих, хто навчається. Навчальні функції наочності були досліджені у традиційній дидактиці такими педагогами-дослідниками, як Л. Заков, Ф. Менчинська, М. ІМахмутов, В. В'ялих та ін.

Наочність у педагогічних дослідженнях трактується по-різному, а саме: ілюстрація усного викладу матеріалу (М. Волович), засіб пізнавальної діяльності (Н. Полівнова), форма подання навчального матеріалу, властивість навчальних моделей (Л. Фрідман), дидактичний принцип (Л. Занков). При цьому відмінність у поглядах призводить

*© Пермінова Л. А.

до неузгодження, а часом і взаємовиключних висновків про роль, функції та місце наочності в пізнавальній діяльності як учнів, так і студентів.

Метою статті є дослідження принципу наочності, виявлення переваг і складностей його використання в сучасному навчальному процесі.

Історія дидактики характеризується прагненням учених виявити загальні принципи навчання, на основі чого можливе формування тих найважливіших положень, дотримання яких дозволить учителеві досягати високих результатів.

Як відомо, принципи навчання – це керівні ідеї, нормативні вимоги до організації та здійснення освітнього процесу. Їх засновником можна вважати Яна Коменського, який серед низки принципів обґрунтував принцип наочності, що випливає із закономірностей процесу пізнання, початковим компонентом якого є споглядання явищ, процесів, дій, предметів. Він розумів наочність як чуттєвий компонент, який дає можливість за допомогою різних органів чуття отримати більш повну, достовірну інформацію про той об'єкт або явище, що сприймаються людиною – зором, слухом, нюхом, смаком, дотиком [4, с. 384].

Я. А. Коменський у своїй «Великій дидактиці» сформулював «золоте правило» наочного навчання, згідно з яким в чуттєвому сприйнятті підноситься все, що тільки можна надати для сприйняття почуттями, а саме: «те, що можна побачити, – для сприйняття зором, що можна почути – слухом, запах – нюхом, що має смак – смаком, доступне дотику – шляхом дотику. Якщо які-небудь предмети відразу можна сприйняти декількома почуттями, нехай вони відразу схоплюються декількома почуттями». Принцип наочності, з одного боку, випливає із закономірностей процесу пізнання, початковим компонентом якого є споглядання явищ, процесів, дій, предметів, а з іншого – у процесі пізнання людина використовує першу сигнальну систему, зокрема зорову пам'ять.

Щоправда, той же Я. А. Коменський попереджав, що чуттєве сприйняття є лише початковим ступенем пізнання, а наступним етапом є абстрактне мислення. Ми є свідками того, як інноваційні, інтенсивні, комп'ютерні технології вриваються в освітній процес, не лише прискорюючи і збагачуючи процес професійного формування людей, але й висвічуючи поки що невивчені його аспекти. Повсюдна розроблення і впровадження інтелектуальних, наукомістких технологій неминуче призведе в недалекому майбутньому до досягнення якісного результату, зокрема в освіті.

«Інтерпретація принципу наочності проходить деякі зміни. У минулому зміст цього поняття визначав вимоги створювати відповідні уявлення у процесі навчання (сприйняття реальних об'єктів і явищ або їхні образи). Подальші дослідження свідчать, що сприйняття наочності відбувається більш продуктивно, тільки якщо активізується мислення, виникає у студентів бажання дізнатися і зрозуміти сутність побаченого. Радянська дидактика виходить із єдності чуттєвого і логічного, вважає, що наочність забезпечує зв'язок між конкретним і абстрактним, сприяє розвитку абстрактного мислення, у багатьох випадках служить його опорою» [10, с. 109-110].

Протягом століть «золоте правило дидактики» займало одне з центральних місць у педагогічних дослідженнях. На сьогодні розуміння принципу наочності зазнало істотних змін. Застосування наочних засобів як ілюстрації для полегшення навчання і використання системи наочності, обґрунтування її видів і методів наочного навчання для активізації навчальної діяльності до інтерактивної наочності змінює організацію діяльності студентів в інформаційно-освітньому середовищі.

«Аналіз еволюції принципу наочності в навчанні показує його своєрідну трансформацію: від відображення зовнішніх, тих, що чуттєво сприймаються, властивостей об'єкта і формування емпіричних понять, емпіричного мислення до усвідомлення необхідності діяльнісного підходу і включення його в контекст самостійних пізнавальних дій учнів, зокрема дослідних, творчих на основі комплексного використання адекватних їм засобів навчання» [7, с. 33]. Таку еволюцію не можна вважати

випадковою, залежною від волі дослідників проблеми. В її основу покладено трансформацію дидактики вищої школи, зумовлену зміною типів наукової раціональності від класичного до некласичного, і потім до постнекласичного.

Слід зазначити, що сьогодні розширюються і збагачуються дидактичні принципи навчання. Останніми роками в дидактиці вже стався перегляд значень таких принципів, як наочність, доступність, систематичність, послідовність, свідомість. Визначилися і два нові принципи – індивідуалізації навчання та активності. На провідні позиції у формуванні компонентів навчальної діяльності із застосуванням комп'ютерів висувається принцип інтеграції. Він припускає встановлення викладачем інтеграційних зв'язків, які дозволяють яскравіше представити характеристику дисципліни, показати взаємозв'язок між змістом окремих предметних освітніх розділів і модулів, між предметним навчанням і загальною інформаційною підготовкою студентів.

Нові принципи визначаються на різних рівнях і формулюються у такій спосіб: принцип освітньої цінності полягає в діяльнісному залученні студентів до сучасного процесу інформатизації; принцип педагогічної доцільності полягає в такому: та або інша інформаційна технологія доцільна, якщо вона дозволяє отримати такі результати, які не можливі без застосування цієї технології; зокрема: використання ІКТ дозволяє створити педагогічний комфорт у процесі виконання завдань при обліку як особистісних, так і професійних якостей; дидактична значущість визначається можливістю вибудовування оптимальних дидактичних маршрутів розвитку знань, умінь, здібностей кожного окремого студента (підбору сукупності завдань, завдань різного рівня діяльності – творчого, дослідницького, моделювального, пізнавального характеру тощо), а також індивідуалізацією формування загальнонавчальних умінь (наприклад, умінь самоконтролю, умінь працювати з інформацією) і розвитку системи компетентностей; ефективність використання ІКТ на методичному рівні залежить від ефективності прийомів і методів діяльності студентів, при цьому як характерні складові ефективності цієї діяльності вибираються: оптимальний зміст і структура заняття, найбільш раціональні методи і прийоми, а також внесення необхідних коректив в їх застосування; найбільш раціональне поєднання групових й індивідуальних форм роботи, планування витрат часу на створення сприятливих умов для самодіагностичної діяльності з метою виявлення відповідності результатів своїм можливостям.

Установлені між новітніми принципами зв'язки дозволяють органічно включати комп'ютер у навчальний процес, поєднувати традиційні та комп'ютерні методи навчання, створювати особливу інформатизацію освітнього процесу. Сучасний розвиток інформаційних технологій та комп'ютерної техніки дає можливість використовувати наочність зовсім на іншому рівні, збільшити її інформаційну та пізнавальну складову.

Як доводить Л. Пермінова, некласичне розуміння освіти дозволило по-новому визначити головне в розумінні дидактики, зокрема «трисуб'єктну систему «вчитель – зміст освіти – учень», досліджувати суб'єктну природу їх взаємодії та особливості характеристики змісту освіти (властивості, закономірності, соціокультурні функції), сформулювати принципи його конструювання» [8, с. 11].

За логікою компетентнісного підходу в дидактиці, взаємодія «студент-викладач» відходить на другий план. У роботах сучасних дидактів доводиться теза про «перетікання» процесу навчання у процес учіння. Основною дидактичною ознакою стає взаємодія «студент – навчально-професійна задача». Відповідно змінюються функції викладача (від навчання до супроводу, від відбору навчальної інформації, організації, засвоєння студентами до систематизації їх суб'єктного досвіду); оновлюється зміст провідних дидактичних принципів, форм, методів, технологій тощо.

Ці трансформації призводять до того, що останнім часом принцип наочності піддається серйозному перегляду. Сучасний студент перебуває в центрі найрізноманітніших інформаційних потоків, і викладач уже далеко не єдине їх джерело. У процесі навчання студент виявляється в позиції взаємодії з умістом освіти, всередині

інформаційно-освітнього середовища. На перший план виходить інтерактивна наочність, з якою студент працює самостійно, не просто сприймає та освоює якусь «сталу частину» змісту освіти, а в результаті продуктивної навчальної діяльності збагачує свій особистий досвід вирішення завдань і здійснює рефлексію та самоконтроль.

Розглянемо дидактичний принцип наочності, який реалізується засобами ІКТ. Спробуємо знайти відповідь на запитання: які зміни в успішності навчання майбутніх учителів початкової школи спричиняє застосування комп'ютера і мультимедіа-програм як засобів наочності?

Можливість включення ІКТ у педагогічну модель методики їх використання доводиться несуперечністю використання класичних принципів дидактики. При цьому разом із класичними принципами комп'ютерні технології вносять в навчання і принципово нові елементи й закономірності, що не виявлялися раніше. Ці закономірності сформульовано Б. Стариченко [11] як принципи комп'ютерної дидактики: принципи інформаційної гуманності, мультимедійності, метапредметності інформаційних технологій.

В. Красильникова виділяє такі основні дидактичні принципи застосування ІКТ у навчанні: компенсаторність; інформативність; достовірність; наочність; віртуальність; інструментальність; інтерактивність; опосередкованість; незалежність; масовість; технологічність [5, с. 104-109].

У конкретних умовах, означених цілями використання ІКТ у процесі навчання, система принципів має бути скоректована й уточнена (чи створена нова на основі комбінування елементів різних систем або зміни ієрархії).

Як відомо, переваги всіх засобів ІКТ – це їх наочність, що відповідає дидактичному принципу наочності в навчанні. Наочність у навчанні – один з основних принципів дидактики, відповідно до якого навчання будується на конкретних образах, що безпосередньо сприймаються студентами.

За рахунок продуманого застосування засобів наочності можна посилити емоційний вплив на слухачів, підвищити рівень доступності матеріалу, що вивчається, прискорити активізацію розумової діяльності студентів [2]. Наочність матеріалу підвищує його засвоєння, оскільки студентом задіяно всі канали сприйняття (зоровий, механічний, слуховий і емоційний). «Показ – це навчальний метод, що являє собою сукупність прийомів, дій і засобів, за допомогою яких в учнів створюється наочний образ предмета, що вивчається, формується конкретне уявлення про нього» [6]. Нині, з появою ІКТ, принцип наочності перетворюється на принцип візуалізації, успішно розробляється технологія візуалізації навчальної інформації.

Візуалізація належить до процесу формування розумових образів. А. Вербицький [4] визначає процес візуалізації як згортання розумового змісту, включаючи різні види інформації, в наочний образ; будучи сприйнятим, цей образ може бути розгорнутий і може служити опорою адекватних розумових і практичних дій. Процес візуалізації сприяє створенню проблемної ситуації, дозвіл якої здійснюється на основі аналізу, синтезу, узагальнення, згортання або розгортання інформації, тобто з включенням активної розумової діяльності.

За визначенням В. Зінченко, «візуальне мислення – це людська діяльність, продуктом якої є породження нових образів, створення нових візуальних форм, що несуть певне смислове навантаження і що роблять значення видимим» [3].

Унікальні особливості віртуального інформаційного середовища (мультимедіа, інтелектуальність, моделінг, інтерактив, комунікативність, продуктивність) визначають безперечну ефективність його застосування в освіті. Як відзначають у своїх дослідженнях з питань трисуб'єктної дидактики О. Співаковський та Л. Петухова, «несподівано для багатьох, зокрема і для певної частини викладачів, інформаційно-комунікаційне середовище, у тому числі і його невід'ємна частина – інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище, почало набувати всіх форм суб'єкта (природно з філософської,

а не з психологічної, точки зору), який достатньо активно не тільки мотивує студента і викладача, але і взаємодіє, а також конкурує з ними. Сьогодні вже багатьом дослідникам стає зрозумілим, що при розгляді різних дидактичних питань, не можна мати актуальних і достовірних результатів без включення інформаційно-комунікаційного середовища, в якості вже не допоміжного, а рівноправного суб'єкту сучасної дидактичної моделі» [12].

Спираючись на це, сучасний викладач має використовувати такі форми наочності, які не лише доповнюють словесну інформацію, але і самі є носіями змістовної інформації. Чим більше проблемність у візуалізації, тим вище міра розумової активності того, хто навчається. Візуалізовані процеси стають базовими в навчальному процесу, в ході якого інтерактивна дошка є майданчиком найближчої зони навчання [1, с. 128].

У сучасній системі професійно-педагогічної підготовки комп'ютер значно розширює можливості представлення інформації. З огляду на це, головна методична проблема викладання зміщується від того, «як краще розповісти матеріал», до того, «як краще його показати».

І. Роберт як одну з найбільш значущих дидактичних цілей, що найбільш ефективно реалізується при використанні програмних засобів, відзначає комп'ютерну візуалізацію навчальної інформації та визначає її таким чином: комп'ютерна візуалізація об'єкта, що вивчається, – це наочне представлення на екрані цього об'єкта, його складових частин або їх моделей; це наочне представлення на екрані цього процесу або його моделі, зокрема прихованого в реальному світі, представлення графічної інтерпретації досліджуваної закономірності процесу, що вивчається [9, с. 56].

Психологічні й педагогічні дослідження (В. Зінченко, І. Якиманська та ін.) показують, як стверджує А.Вербицький, що наочність не лише сприяє успішнішому сприйняттю та запам'ятовуванню навчального матеріалу, але й дозволяє активізувати розумову діяльність, глибше проникати в сутність того, що вивчається [1, с. 132].

У підготовці майбутніх учителів початкової школи використовується один із засобів ІКТ – інтерактивна дошка, розробляється інтерактивний курс з дисципліни «Управління в початковій школі», в якому зроблено спробу впровадження технології візуалізації, а також використовується електронний підручник з цього курсу, за допомогою якого студенти можуть самостійно готуватися до занять.

Реалізація принципу наочності засобами ІКТ одночасно дозволяє здійснювати принципи свідомості й активності, оскільки при побудові навчального процесу за допомогою інтерактивної дошки студенти краще сприймають, розуміють сутність матеріалу, що вивчається, підвищується їх розумова активність.

Сучасне навчання неможливо уявити без технології мультимедіа, яка включає сукупність комп'ютерних технологій, що одночасно використовують декілька інформаційних середовищ – графіку, текст, відео, фотографію, анімацію, звукові ефекти, високоякісний звуковий супровід, тобто в усіх відомих сьогодні формах. Тут ми маємо дві основні переваги – якісну й кількісну. Якісно нові можливості очевидні, якщо порівняти словесні описи з безпосереднім аудіовізуальним представленням. Кількісні переваги виражаються в тому, що мультимедійне середовище набагато вище за інформаційною щільністю: «краще один раз побачити, ніж багато разів почути».

Дидактична значущість процесів мультимедіа-візуалізації виявляється передусім у реалізації принципу наочності в навчанні на якісно новому рівні. Вони дозволяють створювати більш прогресивне, природовідповідне середовище для відображення навчального контенту, його наочного інтерактивного моделювання й дослідження; гіпермедіа-архітектури забезпечують особистісно орієнтований, розвивальний характер навчання.

Сутність візуального виду доводиться тим, що «87 % інформації людина отримує за допомогою зорових відчуттів, а 9 % – за допомогою слуху. З побаченого запам'ятовується 40 %, з почутого – 20 %, а з одночасно побаченого й почутого – 80 % інформації. З прочитаної інформації запам'ятовується 10 %, з почутої – також 10 %,

а коли ці процеси відбуваються одночасно, – 30 %. Якщо застосовуються аудіовізуальні засоби, то в пам'яті залишається 50 % інформації, а час навчання скорочується на 20-40 %. Цих прикладів достатньо, щоб у дидактичному процесі одночасно зі словесними методами використовувати наочні» [6].

Реалізація принципу наочності та звільнення студента від рутинної роботи сприяє посиленню мотивації навчання, студент може краще зосередитися на суті досліджуваного в певний момент матеріалу, провести різноманітні обчислення і графічні побудови, а також перевірити отримані результати на кожному етапі розв'язування задачі, а не тільки кінцеву відповідь [13].

Надзвичайна виразність, видовищність мультимедіа важливі під час роботи з новим відеопоколінням, яке легко вбирає знання через твори екранної комп'ютерної культури. Остання формує у студентів готовність, схильність сприймати, пізнавати світ через образно-візуальне представлення інформації на основі інформаційно-комунікативних технологій, готовність до діяльності в інформаційному суспільстві.

Застосування мультимедіа на заняттях найбільш оптимально й ефективно відповідає їх триєдиній дидактичній меті. Однак мультимедійні презентації служать не лише для формування знань, але і для їх контролю, закріплення, повторення, узагальнення, систематизації, отже вони успішно виконують дидактичні функції.

У той же час істотно змінюється технологія пояснення: викладач коментує інформацію, що з'являється на екрані, супроводжуючи її додатковими поясненнями, прикладами і записами на дошці. На жаль, у сучасній практиці викладання викладачі часто не дотримуються цієї важливої формули.

Доречними, на наш погляд, будуть поради для викладачів, які організують процес навчання з використанням ІКТ. Зокрема необхідно: визначити доречні і зрозумілі загальні цілі й конкретні завдання навчання; вибрати програмні і технічні засоби, що відповідають цим цілям і завданням; здійснити оптимальний підбір тем і розподіл матеріалу в рамках виділеного на навчання часу; розробити дидактичні засоби і прийоми, що дозволяють відтворювати в навчальному процесі процедуру аналізу програмного продукту на різних рівнях проблемності; мати в наявності методичні розробки й роздатковий матеріал із завданнями, що відповідають спеціальності студентів; підготувати перелік методів навчання і моделювати викладацьку діяльність відповідно до завдань і цілей; розробити систему завдань, що дозволяє формувати у студентів досвід аналізу програмних засобів для реалізації поставлених проблем; передбачити різноманітність видів викладацької діяльності з урахуванням рівня підготовки студентів; виділити час на контроль і оцінювання роботи на кожному занятті, наприкінці курсу; за мірою необхідності передбачити завдання з опрацювання лекційних тем і тем для самостійного розгляду; зрозуміло формулювати те, що студенти мають знати, і те, що мають уміти.

Для забезпечення якості освітнього процесу викладачі мають бути фахівцями, відповідати загальним вимогам, що до них висуваються сучасними стандартами, розробити власну оригінальну методику і застосовувати її у процесі навчання [14].

Дослідницький, проектний методи в системі навчання, розроблення студентами мультимедіа-проектів, презентацій дозволяють трансформувати традиційний навчальний процес у розвивальний і творчий. Так, принциповою особливістю мультимедійної презентації є те, що вона завдяки сучасним комп'ютерним засобам забезпечує найбільш зручне сприйняття нової інформації. Електронні презентації призначені, як правило, для вирішення локальних педагогічних завдань. Підготовлені за допомогою програми MS PowerPoint презентації стають усе більш популярним засобом представлення інформації, створення конспектів лекцій та супроводу публічних виступів.

Технологія створення електронних презентацій передбачає виконання таких видів робіт: підготовка і структурування навчального матеріалу, його методична обробка;

розроблення комп'ютерних графічних матеріалів і підготовка їх для розміщення на слайдах; формування та інтеграція інформаційних компонентів на слайдах; проблемність матеріалів презентації.

Наприклад, використання електронних презентацій дозволяє значно підвищити інформативність і ефективність лекції при поясненні навчального матеріалу, сприяє збільшенню динамізму і виразності матеріалу, що викладається. Очевидно, що продуктивність навчання значно підвищується, коли одночасно задіяні зоровий і слуховий канали сприйняття. Результати досліджень показують, що ефективність слухового сприйняття інформації складає 15 %, зорового – 25 %, а їх одночасне включення в процес навчання підвищує ефективність сприйняття до 65 %.

Мультимедіа-технології забезпечують таке представлення інформації, де людина сприймає відразу декількома органами чуття паралельно, а не послідовно, як це робиться при звичайному навчанні. При комбінованій дії на студента через зір і слух і залучення його в активні дії доля засвоєння навчального матеріалу може скласти до 75 %.

Тому під час створення мультимедійних презентацій необхідно враховувати, з одного боку, загальнодидактичні принципи і методи проведення конкретного заняття, а з іншого – максимально використовувати можливості, які надають програмні засоби телекомунікаційної мережі й сучасних інформаційних технологій.

Необхідно чітко дотримуватися поставлених дидактичних і пізнавальних цілей і завдань, оскільки мультимедіа – це всього лише засіб реалізації дидактичних завдань. Іншими словами, успішність проведення заняття з використанням мультимедіа залежить від якості використовуваних матеріалів і конструкторських умінь педагогів.

Тому педагогічна, змістовна організація мультимедійних презентацій (як на етапі проектування презентації, так і в процесі використання) є пріоритетною. Більше того, наявність конспектів у вигляді тематичних електронних презентацій надає можливість організації самостійної роботи.

Використання презентацій в навчальному процесі дозволяє вирішити низку дидактичних завдань. Будучи сучасним, необхідним, нескладним у підготовці засобом навчання, презентація сприяє підвищенню рівня засвоєння матеріалу студентами і, відповідно, підвищує успішність навчання в цілому.

Модернізація освіти, розроблення і впровадження стандартів нового покоління підвищують вимоги до викладачів як професіоналів. Викладач мусить використовувати такі форми наочності, які є носіями змістовної інформації. Важливо враховувати, що принцип наочності, який реалізується технологією візуалізації навчального матеріалу, вимагає від викладачів глибоких знань дисциплін, що вивчаються, а також знань з психології, педагогіки, управління. Таким чином, використовуючи інформаційно-комунікативні технології у викладанні в умовах модернізації освіти, кожен викладач відкриває для себе нові цікаві можливості у професійній діяльності.

Отже, наочність у навчанні – один з основних принципів дидактики, відповідно до якого навчання будується на конкретних образах, що безпосередньо сприймаються студентами. Останнім часом ми чітко бачимо еволюцію цього принципу, тобто спостерігаємо рухливу зміну його змісту при збереженні значущості для процесу навчання. В умовах розвитку інформаційного суспільства широке використання засобів ІКТ призвело до зміни змісту принципу наочності, перетворення його на принцип візуалізації, який уявляється як процес згортання розумового змісту, що включає різні види інформації, в наочні образи. Принцип наочності у своєму новому розумінні як і раніше зберігає свою актуальність і може бути сьогодні навіть більш потужним ніж будь-коли.

Використання засобів мультимедіа в навчальному процесі вимагає дотримання загальнодидактичних правил принципу наочності, серед яких – чітке визначення мети використання засобів наочності; усунення зайвого, щоб не викликати додаткових асоціацій; активне залучення до роботи із засобами наочності суб'єктів учіння,

що реалізується завдяки інтерактивній природі мультимедійних технологій; застосування наочності на всіх етапах навчального процесу; урахування психологічних закономірностей сприймання тощо.

У дидактиці вищої школи відбуваються суперечки про те, чи зможуть інформаційні технології підвищити активність, мотивацію студентів до навчання, як електронне навчання може розширити можливості освітнього процесу тощо. Це є проблемою подальшого нашого дослідження.

Література:

1. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А. А. Вербицкий. – М. : Высш. шк., 1991. – 204 с.
2. Волошинов С. А. Реалізація дидактичного принципу наочності в алгоритмічній підготовці студентів засобами інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища [Електронний ресурс] / С. А. Волошинов. – Режим доступу : http://ite.ksu.ku.ua/webfm_send/231.
3. Зинченко В. П. Современные проблемы образования и воспитания // *Вопр. философии* № 11 / В. П. Зинченко. – М. : Высш.школа, 1973. – С. 18-21.
4. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения : в 2 т. / Я. А. Коменский ; под ред. А. И. Пискунова. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 1. – 656 с.
5. Красильникова В. А. Информационные и коммуникационные технологии в образовании : учебное пособие / В. А. Красильникова. – М. : ООО «Дом педагогики», 2006. – 231 с.
6. Лекції з педагогіки вищої школи : навчальний посібник / за ред. В. І. Лозової. – Харків : «ОВС», 2006. – 496 с.
7. Назарова Т. С. Средства обучения: Технология создания и использования / Т. С. Назарова, Е. С. Полат. – М. : Знание, 1998. – 128 с.
8. Перминова Л. М. От классических к постнеклассическим представлениям в дидактике и обучении / Л. Перминова // *Педагогика*. – 2009. – № 8. – С. 7–14.
9. Роберт И. В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы, перспективы использования / И. В. Роберт. – М. : Школа-пресс, 1994. – 202 с.
10. Сорокин Н. А. Дидактика : учеб. пособие для студентов пед. институтов / Н. А. Сорокин. – М. : Педагогика, 1974. – 312 с.
11. Стариченко Б. Е. Настало ли время новой дидактики? / Б. Е. Стариченко // *Образование и наука*. – 2008. – № 4. – С. 117-126.
12. Спиваковський А. В. Трисуб'єктна дидактика вищої школи : учебное пособие / А. В. Спиваковский, Л. Е. Петухова, Г. М. Кравцов, Н. А. Воропай, В. В. Коткова. – Херсон : Айлант, 2015. – 351 с.
13. Триус Ю. В. Комп'ютерно-орієнтовані методичні системи навчання математичних дисциплін у ВНЗ: проблеми, стан і перспективи / Ю.В. Триус // *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання : [зб. наук. праць / редрада]*. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – № 9 (16). – С. 16-29.
14. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе : учебное пособие для вузов / Д. В. Чернилевский. – М. : ЮНИ-ТИ-ДАНА, 2002. – 402 с.

Перминова Л. А.

ПРИНЦИП НАГЛЯДНОСТИ В ДИДАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

В статье обосновываются современные взгляды на принцип наглядности, определены особенности его реализации в процессе дидактической подготовки будущих учителей начальной школы. Современный преподаватель высшей школы должен использовать такие формы наглядности, которые не только дополняют словесную информацию, но и сами выступают носителями содержательной информации. В статье затронуты вопросы дидактической значимости процессов мультимедиа-визуализации, которая проявляется прежде всего в реализации принципа наглядности в обучении студентов на качественно новом уровне. В условиях развития информационного общества широкое использование ИКТ привело к изменению содержания принципа наглядности, превращению его в принцип визуализации,

который представляется как процесс свертывания содержания, включая различные виды информации, в наглядные образы.

Ключевые слова: принцип наглядности, формы наглядности, мультимедиа-визуализация, наглядность в проектной деятельности.

Perminova L. A.

PRINCIPLE OF VISIBILITY IN THE DIDACTIC TRAINING
OF FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS

The modern views on the principle of visibility are proved; the features of its realization in the process of didactic training of future elementary school teachers are defined. A modern higher school teacher has to use such forms of visibility which they can not only complement the verbal information, but they themselves are the bearers of the content information. The didactic importance of the processes of multimedia visibility, which manifests itself particularly in the implementation of the principle of visibility in the teaching students to a quite new level, is represented. With the development of the information society the widespread use of information and communication technologies has led to a change in the content of the principle of visibility; visualization is represented as a process including various types of information in visual images. Modernization of education, development and implementation of a new generation of standards increase requirements for teachers as professionals. It is important to consider that using the principle of visibility, implementation of imaging technologies in educational material teachers should possess depth knowledge of the subjects taught and knowledge of psychology, pedagogy and management.

The use of multimedia in the educational process requires correspondence with the rules of the General didactic principle of visibility such as a clear determination of the purpose of the usage of visibility; removing all unnecessary things not to cause additional associations; active involvement the tools of visibility, which is being implemented with the help of the interactive nature of multimedia technologies; application visibility at all stages of the educational process; taking into account the psychological patterns of perception.

Key words: principle of visibility, visibility, multimedia visibility, the visibility in the project activities.

УДК 378.147:504

Пинзенік О. М.*

ВПЛИВ ГУМАНІСТИЧНИХ ІДЕЙ Я.А.КОМЕНСЬКОГО НА ТЕОРІЮ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Статтю присвячено висвітленню проблеми формування педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу у світлі основних концептуальних ідей педагогічної теорії видатного чеського педагога, мислителя Я. А. Коменського, який надавав великого значення підготовці педагогів до формування педагогічної майстерності. Детальне вивчення та узагальнення гуманістичних ідей Я. А. Коменського сприятиме вдосконаленню системи становлення педагогічної майстерності викладача вищої школи, що передбачає наявність у педагога системи необхідних знань і вмінь, професійної спрямованості й комплексу особистісних якостей, що сприятиме здійсненню професійних функцій на високому рівні.

Ключові слова: педагогічна майстерність, професійна компетентність, комплексний підхід до процесу формування педагогічної майстерності.

Інтеграція сучасного суспільства в світові освітні процеси вимагає вдосконалення системи фахової підготовки педагога, озброєного новітніми методиками, технологіями організації пізнавальної діяльності, універсальними знаннями для здійснення освіти покоління.

*© Пинзенік О. М.